

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:5

Onder redactie van Prof. Dr F. J. J. Buijendijk, Dr K. Dijk, Prof. Dr V. Hepp, Drs C. Tazelaar en Dr B. Wielenga

Medewerker(s): Dr H. A. van Andel, Solo; Dr J. van Andel, 's-Gravenhage; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr Joh. C. Breen, Amsterdam; Drs W. E. Engels, Harderwijk; Prof. Dr F. W. Groenbeide, Amsterdam; Prof. Dr T. Hoekstra, Kampen; Dr G. Keizer, Tiel; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr J. G. Kunst, Arnhem; Dr G. B. Kuiper, Haarlem; Dr H. W. Laman, Assen; Dr C. Lindeboom, Amsterdam; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; Dr J. C. de Moor, Utrecht; Dr J. C. Rulmann, Utrecht; Dr K. Schilder, Delft; Dr W. J. A. Schouten, Kampen; Dr J. Thijss, Meppel; Dr D. H. Th. Vollenhoven, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Hoofddorp; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Adres der Redactie:

Prof. Dr V. HEPP, Van Breestraat 14, Amsterdam.

Drukkers-uitgevers:

OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes
Tel. No. 58 — Postrekening No. 30000

Abonnement: f1.25 per drie maanden bij vooruitbetaling
Voor 't Buitenland en Ned-Indië f1.90 — per jaar.
Advertentie: 35 cent per regel.

INHOUD: Kunstzinnigheid V (slot). — Uit de Schrift: Alleen gelaten. (Matth. 26:40). — Kerkelijk Leven: Over de opheffing van het kalifaat en nog wat. Kerkbisverspreiding. Kerkraadsverslagen. Moreel verslag. Eerherstelling van Menno Simons. De jeugdbeweging. — Uit het Pol. en Soc. Leven: Onder den drang der bezuiniging (slot). — Pop. Wetenschappelijke Schetsen: Iets over vivisectie II. — Wijsbegeerte: In de school der Wijsbegeerte. — Literatuur en Kunst: Boeken- en kunst. — Uit de Duitse Kerk. — Kroniek. — Kerknieuws.

KUNSTZINNIGHEID.

V. (Slot.)

Conclusie van het eerste artikel: Dit bedoel ik te bespreken: moeten wij een andere houding tegenover de kunst aannemen dan Dr Kuiper? Zoo niet, kan er een program van actie worden opgesteld? Zoo ja, welke behoort die andere houding te zijn?

Het „eerste geslacht“ kon door Dr Kuiper nog niet tot hoog kunst-interesse worden opgewekt. Het „tweede geslacht“ deed iets van zijn kunstzinnigheid blijken en concentreerde dat op huis en kerk. Het „derde geslacht“ voel behoefte om de vleugelen van den kunstzin breder uit te slaan.

Hier en daar ontbrandde reeds een konflikt tusschen het tweede en derde geslacht over de kunst. Men mag dit niet te tragisch, maar ook niet te lachhartig opnemen. Het is thans de tijd, om Kuiper's Calvinisme en Kunst te bestudeeren. En dit sta voorop: we hebben principieel te zijn ook in onze kunstzinnigheid.

Heeft het derde geslacht geen reden zich op zijn kunstzinnigheid te verheffen, het tweede geslacht moet ook voorzichtig zijn in het leiding geven. Vooral mag het de oudere, de klassieke kunst niet eenzijdig verheerlijken. Onze tijd vraagt eigen kunstuitingen. Ook in deze dient het herwakend Calvinisme trouw te blijven aan zijn doelstelling: geen repristatie.

Trouwens, op ander gebied zoekt men zich ook voor repristatie te hoeden.

Wie leest gaarne de oude drukken onzer vaderen als hij nieuwe kan machtig worden?

Men mag het oud-Hollandsch binnenhuis bewonderen zooveel men wil — en het verdient dit ook —, maar wie zou het heden nog gaarne in ongerepte staat bewaren?

Wie zal op litterair terrein oordeelen: al die nieuwwetse snuffjes bevallen me niet, jongens, Huyghens, Cats, Revius moeten weer uw auteurs worden?

Welke huisvrouw wil weer terug naar het spinnewiel?

Wie zou gaarne op de onderwetsche wijze geopereerd worden?

Wie zou zich, gelijk onze vaderen, weer willen aansluiten bij de Aristotelische en Thomistische wijsbegeerte?

Welk taalgelerde zou zich met de talenkennis van onze beroemde mannen van weleer willen tevreden stellen?

Men moet eerbied hebben voor de talenten, welke God onzen vaderen schonk.

Men kan zelfs eenige jaloezie voeden.

Men kan nog verder gaan en oordeelen: zulke mannen bezitten we thans niet meer, hoewel men daarbij niet mag vergeten, dat men de grootheid van persoonlijkheid beter op verren afstand dan van dichtbij kan konstateren.

Maar dat alles geeft nog niet het recht het vonnis over onzen tijd uit te spreken, als zou hij lijden onder een gemis aan talenten.

En wat de kunst aangaat, mag men niet zonder nader onderzoek oordeelen, dat onze tijd kunstloos zou zijn.

Ook wanneer men aanneemt, dat wij leven in een periode van decadentie (verval), dan bewijst dit nog niets ten opzichte van de kunst.

Want de kunstgeschiedenis toont het meer dan eens, dat, wanneer de eigenlijke bloeitijd bij een natie over het hoogtepunt heen is, de kunst haar bloeitijdperk intreedt.

Ten deze ga men niet van algemeene regelen uit, maar beoordeel ieder kunsttijdvak op zichzelf.

En eigenaardig is het op te merken, hoe spoedig het oordeel van de massa kentert.

Toen Berlage's Beurs voltooid was, schreeuwde zoo wat iedereen, dat hij zich een monument van kunstenaars had gesticht.

Daartegenover werd het Postkantoor in de hoofdstad geprezen.

Velen zijn echter van hun vonnis bij zichzelf in hooger beroep gegaan.

Zij spreken thans juist andersom.

Men had eenigen tijd noodig om aan het nieuwe te wennen.

Maar dat de Amsterdamsche Beurs werkelijk bouwkunst is, wordt door steeds meerderen erkend.

Iets anders is het natuurlijk of het kunstbeginsel, dat daarin is uitgewerkt, het onze is.

Maar dat het kunst is, begint hoe langer hoe meer vast te staan.

Zoo ging het ook reeds bij de nieuwere schilderkunst.

Hoe werd er in het eerst mee gespot!

Hoe doen zij, die zich aan het klassieke vastklemmen het nog!

Span een doek, heeft men wel gezegd, zet daarbij eenige potten verf en een koe. Zorg, dat het beest zijn staart telkens in een der verpotten laai hangen, dan zal hij die vanzelf tegen het doek slaan. Stuur het beest na een half uur de wei in. Lijst het doek in en laat op een koperen plaatje graveren: herfststemming, of: winteracht, of: stormgeij, en als ge het dan heeft geplaatst te krijgen bij Buffa in de Kalverstraat, tien tegen één dat er een dwaas tegen aanloopt en gij het tegen een zoet prijsje verkoopt.

Het moet toegestemd, dat sommige nieuwere schilders het er naar gemaakt hebben, dat de kunst van heden naar beneden werd gehaald.

Toch mag over dien kam niet heel de nieuwere schilderkunst geschoren.

En onderstel het somberste al eens, dat onze tijd niet bij machte was echte kunst voort te brengen, dan zou des te meer worden gearheid om tot ware nieuwe kunst te komen.

Met de oude mogen we in geen geval tevreden zijn.

Het Calvinisme zou dat het krachtigst propagereen.

Geen repristatie!

Om al wat ik nog zou willen opmerken, in dit slotartikel af te handelen, gaat niet.

Trouwens, met tien artikelen meer zou ik nog niet gebaat zijn.

Bovendien geef ik er uit praktisch oogpunt de voorkeur aan, dat deze stof meer met mondjesmaat wordt toegediend.

Wie werkelijk wil voorlichten — en dat wil toch ieder schrijver — mag niet alles wat zijn hoofd en hart beweegt, opeens uitstorten.

Een weekblad als het onze biedt het voordeel, dat men er met tusschenpoozen telkens op kan terugkomen.

Doch wat we niet mogen nalaten is een zeker program van actie te ontwerpen.

Het is ons zoowel om de beginselen als om de toepassing der beginselen te doen.

Reformatie roept altijd op tot de daad.

Nu plaatse men evenwel program hier tusschen aanhalingssteekens.

Want van een uitgewerkt program kan in dit stadium, waarin het ontwaakte Calvinisme nog zulk een gering contact met de kunst onderhoudt, moeilijk de rede zijn.

Wat hier ontwikkeld wordt, draagt vanzelf een voorloopig karakter.

Vooropgesteld moet, dat de wetenschap hier een taak heeft.

De kunst behoort tot de wereld der verschijnselen.

En nu mag de wetenschap geen dier verschijnselen door haar geschoold denken ononderzocht laten.

Zij heeft integendeel die verschijnselen in logisch

verband met elkander te brengen, ze te systematiseren.

Wordt ze geplaatst voor de Openbaring, dan heeft de Theologie die tot in bijzonderheden na te speuren en de kroon op dat werk wordt gezet door de Dogmatiek.

Maar ook de religie als zodanig doet zich als verschijnsel voor. Nu is religie niet hetzelfde als openbaring. Het is de meer of minder zuivere subjectieve uitslag van de openbaring. De religieuze verschijnselen te bestudeeren ligt op den weg van de godsdienstfilosofie.

Zoo heeft men naast de Theologische Ethiek ook een Filosofische Ethiek.

De natuur is evenzeer verschijnsel. Niet alleen moeten de verschillende terreinen der natuur afgegraven, maar ook de natuur als compleet verschijnsel mag de aandacht der wetenschap niet ontgaan. Hier heeft de Natuurfilosofie haar woord te spreken.

Niet anders staat het met de kunst. Hoewel de kunst menselijke schepping is, dringt zij zich toch als verschijnsel aan ons op. Ook dat mag door de wetenschap niet worden verwaarloosd. Het deel van de wetenschap, dat dit tot object heeft, zou ik willen heeten: Kunstfilosofie.

Gewoonlijk wordt het anders genoemd en wel Aesthetiek. Maar over de grenzen van de Aesthetiek is men het niet eens. Aesthetiek beteekent eigenlijk: Schoonheidsleer. Sommigen rekenen er dan ook het schoone in de natuur toe. Anderen willen er ook in opnemen de theorie van het schoone, de manier om het schoone te reproducereen en te scheppen.

Hoe nauw Aesthetiek en Kunstfilosofie ook aan elkander verwant zijn, toch bestaat er tusschen beide een aanmerkelijk verschil. Het voorwerp van het eerste is het schoone, dat van het laatste alleen de kunst.

In de Kunstfilosofie gaat het dan ook grootendeels om de beginselen en de normen in de kunst.

Voor de rechte beoefening der Kunstfilosofie is weer vereischt grondige studie van de Kunstgeschiedenis. Kunstfilosofie en Kunstgeschiedenis moeten tegelijk beoefend. Maar in de uitwerking heeft de Kunstfilosofie den voorrang. Die moet uit de Kunstgeschiedenis, of liever uit de kunst zelf, maar dan toch ook in haar historisch proces, de principen, waarover we boven spraken, hebben opgediept. Daarover moet ze tot diepere reflexie (nadenken) en tot zelfvorming komen. En eerst daarna kan er een Kunstgeschiedenis worden geschreven, waarin dan vonnis gestreken wordt over wat aan de ware kunstbeginselen beantwoordt en wat niet.

En die kunstbeginselen vormen weer niet een wereldje apart, maar hangen onlosmakelijk samen met onze andere beginselen.

Dat daarom het Calvinisme tot een eigen Kunstbeschouwing moet komen, is daarvan de onmiddellijke gevolgtrekking.

Jammer genoeg echter mangelt het ons aan zulk een Kunstfilosofie.

En het biedt ons weinig troost te vernemen, dat ook de Openbare Universiteiten te dien opzichte zijn misdeeld.

De Vrije Universiteit heeft ook op dit gebied veel aan Dr A. Kuiper verloren.

Zijn colleges over Aesthetiek, ook al werden de systematische lijnen niet altijd gevolgd, schaften den kunstzinnigen student genot en houvast tevens en prikkelden natuurlijkerwijze tot levendiger interesse.

Dan — ook hierin heeft hij slechts een fragment achtergelaten, dat in niet altijd betrouwbare collegediktaten hier en daar verborgen ligt.

Hoe heuglijk zou het zijn, indien thans, nu de kunstzinnigheid bij het derde geslacht opwaakt, van de Vrije Universiteit leiding kon uitgaan!

Er wordt echter van de Vrije Universiteit al zooveel verwacht.

De een acht dit, de ander dat het meest noodzakelijk.

3:20 en 31.
m. 1:11 en 12.
K.
I. Hoogendoers
N.
te Aagtekerke
ERK.
Oude Wetering.
(r.).
-B.).
derdorp.
20.
1 Cor. 9: 22b
(N.H.) hoop.
te herdenken.
ERWIJS
ir. Onderwijzers.
te Goes.
6.—
in opzichte van
kunde wensen
zoowel voor de
er opvoeding en
oote voldoening
in, met dit boek
et zoo spoedig
ag dit werk ont-
exemplaren ter
l.
evers:
LE COINTRE.
De Reformatie
K TEN DIENSTE
Una uitverkocht
de inhoudsopgave
ke inlichtingen op
z, Emeriti enz.
ciegewijze.
ynode.
siteit.
hartigheid.
nten.
ale Synode.
z. druke en in
van 80 CENT.
S:
LE COINTRE

Maar zeer stellig is een college in de Kunst-filosofie — wel te onderscheiden van de Kultuur-filosofie en de Kultuurgeschiedenis — en daarop volgend een college in de Kunstgeschiedenis een ernstig desideratuur (uitgesproken verlangen).

Of zou een kunstzinnige, tevens filosofisch geleerde, buiten onze Universiteit, door het schrijven van een handboek, de behulpzame hand kunnen reiken?

Zoolang we echter zulk een Kunstfilosofie missen, zal men zich meer door instinct, of beter door intuïtie moeten laten leiden.

Want de kunstdrang is te sterk, dan dat hier eenvoudig tot afzijdigheid zou kunnen worden geadviseerd.

Wel mag, dunkt mij, aanbevelen, de kunstzinnigheid te concentreren op die kunsten, waarin ons volk heeft uitgeblonken, en dat zijn de bouwkunst, de schilderkunst en de letterkunde.

In de beeldhouwkunst waren onze prestaties altijd gering. Ook onze muziekgeschiedenis telt niet zooveel mannen met een wereldnaam.

Anders staat het vooral met onze schilderkunst. Die heeft waarlijk internationale waardeering gevonden.

Met onze letterkunde ging dit bezwaarlijk, doordat onze taal in den vreemde niet zoo bekend was.

Toch hebben we een rijken literatuurschat. En op dit gebied wordt van onze zijde aan de kunstzinnigheid nog het meest tegemoetgekomen.

Wij hebben in onze Calvinistische kring enkele letterkundigen, die met eere mogen genoemd, ofschoon we gaarne zagen, dat de lijst zich wat spoediger verlengde.

Ook door artikelen in sommige onzer bladen wordt door bespreking van de produkten onzer nieuwere letterkunde de kunstzinnigheid aangekweekt.

„De Reformatie” heeft hier ook haar aandeel in. Maar inzake de bouwkunst mocht wel meerdere voorlichting worden gegeven.

En inzonderheid inzake de schilderkunst, een kunst, die zoo geheel bij ons volkarakter past, een kunst, die men bijna de nationale mag heeten.

Van ouzen kant kon er zooveel meer interesse gelooft worden in de schilderijen-tentoonstellingen, welke in al onze groote steden worden gehouden en waardoor men de nieuwere schilders zoo uitnemend leert kennen.

Voor al de atmosfeer leent er zich zoo toe, dat men, zonder zich te stoeten, deze vruchten der algemeene genade genieten kan.

In de concertzalen ergert ge u aan het vaak wuifte publiek, aan de zoover mogelijk ontcleede dames — zoover mogelijk n.l. om niet als naakt-loopster door de politie in verzekerde bewaring te worden gesteld — en aan den zwalm van de meest contrasteerende parfums, waarboven iemand soms de daarbij vergeleken welriekende rioolucht zou prefereren.

In de toonzal daarentegen op z'n hoogst heeren met lange en dames met korte haren, alles heel sluiks. Overigens gewoon, niet al te dringerig publiek.

Wie in of in de nabijheid van groote steden wonen, mogen, zoo het hun aan kunstzinnigheid niet ontbreekt, deze gelegenheden niet verzuimen.

In den laatsten tijd lost op veel plaatsen de eene tentoonstelling de andere af.

In Amsterdam b.v., die van Piet van Wijngaardt, Toorop, Monnickendam en straks die van Vincent van Gogh, de meester van de nieuwste richting in de schilderkunst.

Daarbij mag het de bedoeling niet zijn zichzelf te suggereren, dat alles „mooi” is.

In de schilderkunst werkt zelfs de kunstzinnige zich niet op eenmaal in.

Daar heeft zijn tijd nodig.

Langzamerhand leert men onderscheiden.

Dan gaat het oog open voor de ideeën, waarvan het beschilderde doek het produkt is.

Zoo wordt men in staat gesteld om te gevoelen, welke ideeën het meest de Calvinistische levensbeschouwing naderen.

Dat bepaalt ten slotte onze houding.

Onze pers legge zich daarbij meer en meer op voorlichting betreffende de schilderkunst toe.

Ook ons blad hoopt hierin niet achter te blijven. HEPP.

UIT DE SCHRIFT.

Alleen gelaten.

Kunt gij dan niet één uur met mij waken?
Mattheüs 26:40.

Dat onze Heiland Zijn lijden geheel alleen doorgemaakt heeft, treft ons wel nergens zoo sterk als in Gethsemane.

Hier verlaten Hem voor het eerst Zijne discipelen.

Tot nog toe wandelde Hij altijd met Zijne jongeren; maar als Hij het werk der verzoening gaat doen, blijft alles achter. De Profeet wordt Priester. De Profeet heeft Zijne discipelen bij zich; de Priester brengt Zijn offer alleen. Het is als met den Hoogepriester onder Israël. Als hij op den Grooten Verzoendag door den Voorhof scurijdt, dan is nog de schare om hem heen. Als hij het Heilige doorgaat, dan zijn daar nog de priesters, die hem

vergezellen. Maar wanneer hij achter den voorhang treedt, in het binnenst Heilgdom, om het bloed te plengen, — dan is hij geheel alleen.

Zoo is de gang van Jezus geweest.

Tot nog toe was het volk om Hem heen; doch hoe meer Hij man van smarten wordt, des te minder Zijn ahang; over de Kedron zijn nog slechts de elfen met Hem; ten slotte uit die elfen nog weer een drietal; maar ook deze blijven eindelijk achter; — en daar, onder de olijfbomen, in het donker, daar ligt de Hoogepriester alleen. Dat is ongetwijfeld de bedoeling van dat omstandig verhaal aangaande het achterblijven der jongeren; Gods Woord wil ons daarin toonen, dat Jezus al eenzamer, al verlatener wordt, — en als Hij de poort doorgaat tot Zijn lijden en sterven, dan is de Middelaar alleen gelaten.

En dan is dit het roerende: in die poort, — dan ziet Jezus om; en terwijl Zijne ziel daar beangst en tot den dood bedreefd wordt, — dan komt het echt-menschelijke zoo sterk uit; dan heeft Jezus behoefte aan gemeenschap, aan deelneming. „Kunt gij dan niet één uur met mij waken?”

* * *

Hierin is de Scheppingsdrang.

God heeft ons niet alleen geschapen, opdat we geheel op onszelf zouden staan, maar met naasten om ons, in gemeenschap met anderen. Daarom heeft de mensch behoefte aan gemeenschap, vooral in lijden en droefheid; behoefte aan medelijden.

Daarin werkt een trek uit het beeld Gods. God zelf is niet alleen, maar er is in Hem de eeuwige gemeenschap der drie Personen. Onze God heeft zelf den heiligen drang naar saamleven; en dien trek legde Hij in den mensch. En deze behoefte nu is het, die bij den mensch Jezus tot uiting komt. „Waakt met mij!”

De zonde heeft ook dat verwoest. De zonde heeft de gemeenschap verstoord, de menschen uit elkaar geslagen, en tegen elkaar opgezet. Wij zijn van nature geneigd den naaste te haten.

Doch nu is Jezus alleen geweest, alleen gelaten in Zijn lijden en sterven, zonder troost van den naaste, zonder gemeenschap. „Hij heeft gewacht naar medelijden, maar er is geen” (Psalm 69:21). Hij is eenzaam geweest in Zijn verzoenend worstelen, — opdat ook deze vrucht uit Zijn werk zou opkomen, dat er weer gemeenschap, weer saamleving, weer broeders en zusters zouden komen, weer band der liefde en eenheid.

Hij vergadert alle uit elkaar geslagen deelen tot één; Hij vergadert ook uit haters van elkander die nieuwe menscheit, dat lichaam, waarvan de leden elkaar steunen en met elkaar medeleven.

Hij alleen gelaten, — opdat zij allen één zijn.

Straks is Hij ook van God verlaten en zonder Gods gemeenschap eenzaam lijdend, — opdat wij tot God zouden genomen, en nimmermeer van Hem verlaten worden.

Zoo er dan eenige troost is der liefde onder broeders en zusters, hartelijk medegevoel, hulp en steun en gemeenschap; als er medebidden is met de bedreefden en deelneming onder het kruis, — dan is dat een vrucht van Jezus' eenzaam worstelen.

En zoo er ondersteuning des Heeren is in donkere dagen, vriendelijke nabijheid des Vaders, en gemeenschap des Heiligen Geestes, — dan is dat hiervan een vrucht, dat Hij eenzaam zonder Zijn God geleden heeft.

U.

v. A.

KERKELIJK LEVEN.

— Over de opheffing van het kalifaat en nog wat.

Met zekere spanning wordt afgewacht, hoe het Islamitische Oosten op de opheffing van het kalifaat door de Turken zal reageeren.

Het kalifaat was voor de Mohammedaansche wereld, wat de Paus is voor Rome.

Wel erkennen niet alle Moslims het in Turkije gevestigde kalifaat, maar hierin ligt overeenkomst met het pausdom. Immers, de Anglikaansche en de Grieksche kerk, om nu de Oud-Katholieken niet mee te rekenen, die vaak toonen eens anderen geestes te zijn, buigen zich evenmin onder den Paus.

Wel had het kalifaat zijn wereldlijke macht verloren evenals het pausdom.

Maar toch bleef het nog immer een instituut van gewicht.

Hoeveel duchtte men er indertijd met van, wanneer de kalief den heiligen oorlog uitriep!

Men zag in den geest heel de Islamitische wereld reeds optrekken tegen Europa.

En nu de kalief verbannen!

Welk een omzetting der geesten in weinige jaren! De Westersche invloed kan hierin niet ontkend.

Het is nu eenmaal zóó gesteld, dat in het „Christelijk” Europa de kerk het meer en meer ontgel-den moet.

De onverschilligheid, de vijand soms van den staat tegen de religie, kwam in meer dan één land tot uiting.

Scheiding van kerk en staat is daarvan het gevolg.

En dan niet een samenwerkende scheiding, zoo als wij die voorstaan.

Maar een anti-religieuze scheiding.

Nog te weinig wordt dit gevaar voorzien.

Anders zou menige kerk van koers veranderen en niet maar de eer aan zichzelf houden — want om eer gaat het ten slotte niet — doch zich op zulk een loslating door den staat voor te bereiden, door haar zelfstandigheid te herwinnen.

Dat de kerk door den staat geldelijk in stand gehouden moet worden, is een onschriftuurlijke gedachte.

Zelfs in het Oude Testament vindt men zulk een voorschrift niet.

Door het brengen van de tienden naar tabernakel of tempel, was het natuurlijk bestaan der priesterschap verzekerd.

Of de staat de kerk geen geschenk mag aanbieden is natuurlijk een andere kwestie.

Dat geschiedde onder Israël wel.

Maar van moeten is er geen sprake.

De nieuwe bedeeeling staat er weer heel anders voor.

In het Nieuwe Testament wordt aan de overheid niet de minste plicht in deze opgelegd.

In de eerste eeuwen was er zelfs geen verband tusschen kerk en overheid.

Dit kon ook niet, waar de overheid heidensch was.

Te onzaliger ure echter werd vooral door Constantijn de Groote de kerk financieel afhankelijk van den staat.

En dit Byzantinisme vermocht zelfs de Reformatie niet uit te bannen.

Niettemin is het door de Schrift geoordeeld en onze tijd is er toe geroepen in deze het werk der Reformatie voort te zetten.

Al het gejammer over het separatisme van Vinet en het independentisme van Dr. Kuyper, komt daaruit voort, dat men de dingen niet groot ziet. Men vergelijkt den toestand van eenige eeuwen terug met enkele verschijnselen uit later tijd en is dan met zijn oordeel over die verschijnselen gered.

Maar wie een waarachtig oordeel wil vellen, moet heel de kerkgeschiedenis overzien en moet bovenal tot de Schrift terug.

En wie eerbied heeft voor de Schrift, zal dan moeten toegeven: de vrije-kerk-gedachte is bijbelsch.

Als men daarnaar niet hooren en niet handelen wil, dan zal men, vrees ik, moeten voelen.

Men kan redeneeren: Turkije is ver van ons weg. En: Nederland is geen Rusland, Duitschland of Frankrijk. Ons zal dit kwaad daarom niet overkomen.

Maar hiermee zou men zich wel eens een slaapdrank kunnen toedienen.

Wie nog voor vijf jaar had durven voorspellen, dat het kalifaat zou worden opgeheven, zou voor een dwaas zijn aangezien.

Ook in ons land is een sterke toename van het getal onkerkelijken.

En die onkerkelijken staan grootendeels vijandig tegen de kerk.

Zelfs vele „religieuze” zoeken bevrediging van hun behoeften buiten de kerk.

Op den staat te steunen is steunen op een gebroken rietstaf.

Het zal een geweldige krach geven, als men hier te lande niet tijdig scheiding aanbrenge tusschen kerk en staat en de kerk niet haar zelfstandigheid heroverd.

We zeggen dit echter niet in hoofdzaak om onze eigen kerk-idee te propageeren, ook niet om te waarschuwen: het gely verloopt, verzet nu de bakens, maar omdat het hier een schriftuurlijke principe raakt.

De opheffing van het kalifaat kan hierbij zelfs tot nadenken stemmen.

— **Krachtsverspilling.**

Met leede oogen zien wij aan, hoeveel kostelijke kracht er verspild wordt aan de Anti-Roomsche propaganda.

Hoe is het mogelijk, dat het te houden Eucharistisch Congres zoo opwindend werkt op sommige Gereformeerden, zij het dan ook, dat zij leven buiten ons kerkverband!

Hoe is het mogelijk, dat een overigens bezadigd man als Ds H. Bakker zich in een rede te ver liet meeslepen en enkele allerongelukkigste uitdrukkingen zich liet ontvallen?

Waarom die ongerustheid?

Waarom dat oplaaien van hartstochten?

Moet Rome niet den indruk krijgen, dat het orthodoxe Protestantisme zich tegenover haar zwak gevoelt?

Men laat zich bang maken door den bekeerings-ijver, welken Rome aan den dag legt. Evenwel ziet men voorbij, dat het resultaat niet aan den ijver beantwoordt. Als men de uittalingen leest van Professor van Ginneken in „Stimmen der Zeit” en ook van kardinaal van Rossum, dan wordt er wel hoog opgegeven van die bekeerigen, maar tusschen de regels door breekt de klacht uit, dat de cijfers nog een armelijk beeld geven.

Moet dat ons reeds tot nuchterheid manen, er komt nog iets bij.

De ervaring heeft geleerd, dat innerlijke versterking van het Gereformeerde bewustzijn het beste wapen is tegen Rome.

Neem onze Gereformeerde Kerken.

Men mag gerust zeggen, dat er uit Rome zich

meer bij 1
Rome ove
Men om
eigen leer
lingen der
Dat mar
propaganda
Men be
van laksh
En zeke
mee.

Toch is
In onze
gepredikt
prent, dat
dan „verv

Dat is
voor Rom
nooten.

Maar d
waardig.

Zou dat
voor onze
Herv. Ker

En zou
maken on
beleren?

Om vijf
midden te
Innerlijk

Daarom
getrokken.

Ja, wij
paganda,
Kerk verr

lossing va
En dat
beschouwe

— **Kerker**
Herhaal
uit de ker

bodes zo
Is die

We leze
dat bijna
in plaats

Wij vre
gemeente

Wat he
ring op d
gelezen is
dat in ze

besluit is
verschillen
steld zijn

Uit zu
verslag.

En war
verkeera
gen, wat i

zou ik v
loslippige

dat een k
den door
geheimzin

meentele
misleiden

Natuur
kunnen v
plaats de

memoree
de orde

kunnen z
katie de

Maar
kerkerade
er zoove

naar een
hoe weir
inlichting

Dat be
Dat w
schen ke

Dat is
van gehe

gen, ook
gen, niet

Onze
Naar n
worden

Vanzel
met takt

De foi
op den
subjektiv

En be
van vera

Missch
woorden.
rapport

He
zond
zeer
ik, m
de v
zijn